

Patēriņa cenu izmaiņas Latvijā 2024.gadā

Avots: LR EM

Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2024. gada decembrī, salīdzinot ar 2024. gada novembri, patēriņa cenu līmenis pieauga par 0,2 %, kas bija straujākais cenu kāpums decembra mēnesī pēdējo trīs gadu laikā. Precēm vidējais cenu līmenis nemainījās, bet pakalpojumiem pieauga par 0,9 %. Lielākā ietekme uz cenu pārmaiņām bija cenu kāpumam pārtikai, pakalpojumiem un degvielai, kā arī cenu kritumam apģērbiem un apaviem, personīgās higiēnas precēm un skaistumkopšanas līdzekļiem un ar mājokli saistītiem energoresursiem.

2024. gadā kopumā patēriņa cenas pieauga straujāk kā iepriekšējā gadā. Patēriņa cenas 2024. gada decembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada decembri, pieauga par 3,3 %. To turpināja ietekmēt pasaules cenas un nestabilā ģeopolitiskā situācija.

Būtiska ietekme uz kopējo cenu pieaugumu gada laikā bija pakalpojumu cenu kāpumam. Pakalpojumu cenas kopumā pieauga par 6,3 %, kas kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 1,6 procentpunktiem. Pakalpojumu sektorā lielākā palielinošā ietekme bija cenu kāpumam ambulatorajiem pakalpojumiem, galvenokārt sadārdzinoties zobārstniecības un ārstu speciālistu pakalpojumiem. Liela ietekme bija arī atpūtas un kultūras pakalpojumiem (ieskaitot televīzijas abonēšanas maksu, atpūtas un sporta pasākumus, muzeju, teātru, koncertu apmeklējumu), telekomunikāciju pakalpojumiem, mājokļa apsaimniekošanas pakalpojumiem, personisko transportlīdzekļu apkopei un remontam, atkritumu savākšanai, kā arī ēdināšanas pakalpojumiem. Savukārt cenas būtiski samazinājās pasažieru aviopārvadājumiem.

2024. gadā turpināja pieaugt pārtikas cenas. Kopumā pārtikas un bezalkoholisko dzērienu cenas gada laikā pieauga par 5,5 %, kas kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 1,4 procentpunktu. Cenas pieauga visās galvenajās pārtikas produktu grupās. Būtiskākā ietekme uz vidējā cenu līmeņa pieaugumu bija cenu kāpumam piena produktu grupā un bezalkoholisko dzērienu grupā.

Pārtikas preču cenu vietējās izmaiņas lielā mērā nosaka cenu svārstības pasaulē, kas 2024. gada decembrī, salīdzinot ar

iepriekšējā gada decembrī, pieauga par 6,7 %. Straujākais cenu kāpums bija augu eļļām un piena produktiem, galai cenas pieauga nedaudz mērenāk, turpretī samazinājās graudaugu un cukura cenas. Cenu kāpumu augu eļļām noteica mazāki ražošanas apjomi, nekā gaidīts, un arī bažas par gaidāmo izlaides samazināšanos lielākajās ražotājvalstīs, bet piena produktiem – spēcīgais pieprasījums pēc tūlītējām piegādēm un ierobežotie krājumi lielākajos ražošanas reģionos, īpaši Rietumeiropā. Savukārt cenu kritumu graudaugiem ietekmēja spēcīgā konkurence starp eksportētājiem, īpaši eksporta apjomu pieaugums no Melnās jūras reģiona un Krievijas, bet cukuram – ražošanas apjomu pieaugums Indijā, Taizemē un Brazīlijā. Jāatzīmē, ka 2024. gada decembrī, salīdzinot ar 2019. gada decembri, pārtikas cenas pasaulē kāpušas par 26 %, Latvijā šajā periodā – par 51,4 %.

Alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu vidējais cenu līmenis gada laikā pieauga par 6,6 %, kas kopējo cenu līmeni palielināja par 0,5 procentpunktiem. Alkoholisko dzērienu cenas kāpa par 3,2 %, bet tabakas izstrādājumiem cenas palielinājās vidēji par 13 %. Būtiskākā ietekme bija cenu kāpumam cigaretēm.

Lielākā samazinošā ietekme 2024. gadā bija cenu kritumam ar mājokli saistītiem energoresursiem – elektroenerģijai, gāzei, cietajam kurināmajam un siltumenerģijai, kas kopējo cenu līmeni samazināja par 0,6 procentpunktiem. Lielākā ietekme bija praktiski nemitīgajam siltumenerģijas cenu kritumam visos mēnešos, izņemot jūliju–septembri. Siltumenerģijai kopumā gada laikā cenas samazinājās par 9,5 %, kas izskaidrojams ar dabasgāzes un šķeldas cenu samazinājumu, ļaujot vairākām pašvaldībām samazināt siltumenerģijas tarifus. Cietajam kurināmajam un elektroenerģijai cenas saruka mērenāk – attiecīgi par 2,6 % un 3,8 %. Elektroenerģijas cenu straujāku kritumu būtiski bremsēja sadales sistēmas pakalpojuma tarifa pieaugums no 1. janvāra, noslēdzoties valsts atbalstam daļējai tā sadārdzinājuma kompensēšanai un stājoties spēkā jaunām tarifu vērtībām, kā arī jauniem noteikumiem par tarifa maksimālo atļauto pieaugumu mājāsaimniecībām.

Jāatzīmē, ka “Nord Pool” sistēmas elektroenerģijas vidējā cena Baltijas reģionam 2024. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, bija sarukusi par 7 %, ko galvenokārt veicināja lielāka atjaunīgo energoresursu – saules, vēja un hidroelektrostaciju – izstrāde, kā

arī nedaudz zemāka vidējā dabasgāzes cena Eiropā. Savukārt dabasgāzes cenas samazinājās tikai par 0,6 %, kur lielāka ietekme bija dabasgāzes cenu samazināšanai nākamajam tirdzniecības periodam mājsaimniecībām sniegtajiem pakalpojumiem ar fiksētu cenu no 1. maija par dabasgāzes cenu palielināšanu nākamajam periodam no 1. novembra un sadales sistēmas pakalpojuma tarifu sadārdzināšanos no 1. janvāra.

Degvielas cenas Latvijā gada laikā samazinājās par 0,8 %, kas kopējo cenu līmeni samazināja par 0,1 procentpunktu. Degvielas cenu kāpumu gada sākumā un gada beigās kompensēja straujāks cenu kritums maijā–jūnijā un augustā–septembrī. Cenas samazinājās dīzeļdegvielai, bet benzīnam praktiski nemainījās.

Jāatzīmē, ka pasaules naftas cenas 2024. gada decembrī, salīdzinot ar 2023. gada decembri, bija samazinājušās par aptuveni 5,4 %. Gada sākumā pasaules naftas cenas pieauga, ko galvenokārt noteica gan OPEC+ noteiktie naftas ieguves samazinājumi, gan Ukrainas uzbrukumi Krievijas naftas pārstrādes rūpnīcām, gan nenoteiktība saistībā ar pamieru starp Izraēlu un “ Hamas ” un Jemenas hutiešu uzbrukumi kravu pārvadājumiem Sarkanajā jūrā, radot bažas par naftas piegādes traucējumiem. Tomēr augustā–septembrī naftas cenas strauji samazinājās, septembra pirmajā pusē noslīdot līdz aptuveni 69 ASV dolāriem par barelu, sasniedzot zemāko līmeni kopš 2021. gada decembra sākuma. To galvenokārt noteica pazīmes par iespējamu naftas piedāvājuma palielināšanos tirgū, Saūda Arābijai paziņojot par ražošanas palielināšanu no decembra, kā arī par sagaidāmo naftas ieguves atjaunošanos Lībijā, valdībai noregulējot iekšējos strīdus, kā arī pastāvīgās bažas par Ķīnas ekonomikas palēnināšanos, kas varētu nesasniegt izaugsmes mērķus, pastiprinot bažas par lielākā naftas patērētāja pieprasījuma samazināšanos. Tomēr oktobrī naftas cena atkal pieauga, mēneša sākumā, Brent naftas cenai pieaugot līdz 81 ASV dolāram par barelu, kas bija saistīts ar pieaugošajiem ģeopolitiskajiem riskiem Tuvajos Austrumos, bet mēneša beigās naftas cena atkal noslīdēja līdz 73 ASV dolāriem par barelu un vidēji tāda saglabājās arī gada pēdējos mēnešos, jo Izraēlas atbildes pasākumi bija atturīgāki un samērīgāki, nekā tirgi baidījās, radot cerības uz turpmāku reģionālā konflikta deeskalāciju. Decembrī parādījās nelielas ekonomikas atveseļošanās pazīmes Ķīnā, ko veicināja nesenie valdības stimuli, tomēr, raugoties nākotnē, naftas tirgus saskarsies ar ievērojamu nenoteiktību, tostarp piegādes

pārpilnības risku, ģeopolitisko spriedzi un iespējamām izmaiņām naftas politikā nākamā ASV prezidenta administrācijas laikā.

Kopumā Latvijā 2024. gadā vidējā gada inflācija bija 1,3 %. Sagaidāms, ka arī 2025. gadā cenu līmenis saglabāsies stabils. Galvenā ietekme būs jaunajām nodokļu izmaiņām, gan no piedāvājuma puses saistībā ar nodokļu un tarifu palielināšanu, gan pieprasījuma puses, pieaugot atalgojumam pēc nodokļu nomaksas, kas palielinās iedzīvotāju pirktspēju. 2025. gadā kopumā vidējā gada inflācija būs augstāka par 2024. gadā vēroto – aptuveni 2 % robežās. Vienlaikus būtiska ietekme uz cenu izmaiņām arī turpmāk būs cenu svārstībām pasaulē, kā arī to noteiks globālā attīstība, īpaši ģeopolitiskā situācija.